

Aktywność organizacji pozarządowych w dziedzinie edukacji obywatelskiej i jej bariery

Polskie organizacje pozarządowe od lat są aktywne w dziedzinie edukacji obywatelskiej. Ich profil, grupy docelowe, wielkość i podejmowana tematyka oraz wynikające z tego wyzwania i problemy są jednak różne.

W Polsce istnieje około 70.000 organizacji pozarządowych. Około trzy procent z nich podaje w profilu swojej działalności edukację obywatelską. Liczba ta jest jednak zdecydowanie większa, gdyż w rzeczywistości także podmioty zajmujące się takimi tematami jak np. prawa człowieka czy ekologia poruszają się w obszarze edukacji obywatelskiej.

Organizacje różnią się przede wszystkim ze względu na swoją wielkość, a przez to także zasięg działania i wielkość grup docelowych. W tym ostatnim przypadku wielokrotnie łączy ich odbiorca, jakim jest młodzież – to właśnie do ludzi młodych polski trzeci sektor najczęściej kieruje swoje działania w zakresie edukacji obywatelskiej.

Organizacje dzielą się na większe, działające niejednokrotnie ogólnopolsko, od lat angażujące się na rzecz budowy społeczeństwa obywatelskiego podmioty oraz na małe, lokalne inicjatywy, o niewielkiej skali oddziaływania, doświadczeniu i możliwościach.

Do cech dużych, doświadczonych organizacji należą:

- wieloletnie doświadczenie działania
- stosunkowo duża skala oddziaływania
- różnorodność podejmowanych działań: konferencje, szkolenia, warsztaty, debaty, happeningi, konkursy, wizyty studyjne
- podejmowanie różnorodnych tematów
- szerokie grypy docelowe – młodzież w szkołach poza szkołami, dziennikarze, politycy, nauczyciele, eksperci
- realizowanie wielu projektów równocześnie
- możliwość skutecznego startowania konkursach grantowych w kraju i za granicą
- niejednokrotnie – kontakty i działania poza krajem
- kontakty z administracją państwową i mediami oraz innymi organizacjami pozarządowymi

Powyższe cechy stanowią jednocześnie powód wielu **problemów, z którymi zmagają się duże organizacje**. Do najważniejszych, implikujących kolejne, należą **problemy finansowe**. Mimo pozyskiwania grantów z wielu źródeł: fundacji zagranicznych, polskich ministerstw, Unii Europejskiej podmioty te nie posiadają zazwyczaj stałego finansowania. Powoduje to, że nie mogą ani planować długookresowo, rozwijając swoją

strategię, ani zatrudniać wielu pracowników na etacie. To z kolei powoduje, że znaczna jest fluktuacja personelu, który zabiera ze sobą cenną wiedzę instytucjonalną, a sama organizacja w niewielkim stopniu się rozwija. Zwłaszcza w dziedzinie edukacji obywatelskiej, gdzie dalsze samokształcenie oraz doszkalanie pracowników byłoby szczególnie wskazane, koordynatorzy projektów nie mają funduszy ani czasu na taki rozwój, gdyż zajmują się kilkoma projektami jednocześnie i nie posiadają w budżecie swoich przedsięwzięć środków na kształcenie własne.

Konieczność pozyskiwania funduszy za pomocą konkretnych projektów grantowych, dopasowanych do potrzeb grantodawcy, nie zaś do konkretnego profilu i możliwości organizacji powoduje, że te niejednokrotnie realizują projekty przygotowane jedynie pod cele konkursu, rozdrabniając swoją aktywność, aby zdobyć fundusze. Uzyskiwane w ten sposób fundusze – na konkretny projekt – w niewielkim stopniu pokrywają jednak potrzeby kosztów osobowych i administracyjnych. Ponadto grantobiorcy muszą zwykle zadeklarować wkład własny¹, którego typowa organizacja pozarządowa nie posiada. Jeżeli nie może on być wykazany np. w pracy wolontariuszy, projekty są łączone, tak, aby stanowiły dla siebie nawzajem wkład własny, co jeszcze bardziej utrudnia ich realizację i stwarza konieczność dopasowywania merytorycznego i organizacyjnego aktywności w różnych dziedzinach.

Rozwiązaniem problemów z finansowaniem byłoby przyznawanie przez administrację państwową **grantów strukturalnych** (wzorem Komisji Europejskiej w ramach programu Europa dla Obywateli). Zaletami takiego rozwiązania byłoby przede wszystkim **zwiększenie stabilności finansowej tych organizacji**, która skutkowałaby możliwością rozwoju instytucjonalnego, zahamowaniem, występującej w tej branży obecnie, dużej rotacji pracowników oraz wzmocnieniem działań beneficjentów w dziedzinach, w których są oni kompetentni. Oznaczałoby także zmniejszenie biurokracji, gdyż przyznawanie i rozliczanie dotacji odbywałoby się w cyklu rocznym. Inną możliwością wsparcia takich działań byłoby włączenie się w sponsorowanie projektów z dziedziny edukacji obywatelskiej przedsiębiorstw.

Warto jednak podkreślić, że mimo tych trudności wiele organizacji wypracowało sobie silną, stabilną pozycję i rozwija dobrą merytorycznie ofertę dla wielu grup docelowych.

Lokalne inicjatywy obywatelskie

Wiele z organizacji aktywnych w dziedzinie edukacji obywatelskiej to jednak niewielkie, słabe struktury, opierające się na inicjatywie obywateli i aktywności wolontariackiej. Ich istotną zaletą jest fakt obejmowania swoim oddziaływaniem lokalnych

¹ Pozytywnym wyjątkiem są tu granty z MSZ, które wymagają zwykle niskiego wkładu własnego. Granty z UE natomiast wymagają nawet 30-50% takiego wkładu.

środowisk. Dlatego też wskazane jest tworzenie specjalnych możliwości dla tego rodzaju inicjatyw - ułatwiających udział w szerszych programach aktywizacji obywatelskiej i/lub pozyskiwanie przez nie środków finansowych. Skierowane byłyby one przede wszystkim do tych środowisk lokalnych, które do dziś charakteryzują się wysokimi wskaźnikami absencji w życiu politycznym i publicznym. Głównym problemem inicjatyw obywatelskich jest bowiem trudność w zdobywaniu funduszy na swoje projekty, związana ze skomplikowanym postępowaniem grantodawczym, wymogami prawno-administracyjnymi oraz koniecznością posiadania doświadczenia w danej dziedzinie. Rozwiązaniem byłoby **wprowadzenie specjalnych ścieżek pozyskiwania grantów przez lokalne inicjatywy**. Przyznawane w ten sposób wsparcie nie musi być wysokie, powinno jednak być możliwe do zdobycia w prosty i szybki sposób na podstawie decyzji znających lokalną sytuację urzędników samorządowych.

Inne bariery

Poza problemami finansowymi i wynikającymi z nich barierami, hamującymi rozwój i działalność na skalę, na jaką organizacje życzyłyby sobie być aktywne, wszystkie podmioty pozarządowe działające w obszarze edukacji obywatelskiej borykają się także z **innymi wyzwaniami**. Skuteczna aktywność w tej dziedzinie wymaga aktywnej współpracy i stałych kontaktów z politykami, mediami i urzędnikami. Niestety ci nie zawsze są przekonani o istotnej roli organizacji pozarządowych w kształtowaniu postaw obywatelskich. Niechęć do kooperacji widoczna jest poprzez: brak inicjatywy ze strony administracji w kierunku trzeciego sektora (w zależności od urzędu jest ona różna, istnieją także pozytywne przykłady), niezrozumienie faktu, że organizacje pozarządowe potrzebują pieniędzy na przeprowadzanie skutecznych działań, niechęć do dzielenia się informacjami i korzystania ze wskazówek i doświadczenia podmiotów pozarządowych. Szczególna ta ostatnia kwestia – rzadkość konsultacji, nadal stanowi problem, choć coraz częściej zauważany przez urzędników².

Inną barierą dla rozwoju organizacji pozarządowych w dziedzinie edukacji obywatelskiej jest nieskoordynowanie ich działań. Aktorom z tego obszaru często brakuje informacji o ewentualnych partnerach, lub gdzie i jak można uzyskać wsparcie finansowe. Nie zawsze posiadają też możliwości dotarcia do szerszych grup odbiorców oraz zainteresowania przedstawicieli władz swoją działalnością. Rozwiązaniem tych problemów mogłoby być tworzenie **„organizacji parasolowych” lub sieci współpracy, które zajmowałyby się wypracowywaniem wspólnych propozycji działań w dziedzinie kształcenia obywatelskiego, reprezentowaniem ich interesów oraz ułatwianiem**

² Przykładem mogą być plany włączenia trzeciego sektora w przygotowania i przeprowadzenie części działań podczas polskiej prezydencji w Radzie UE.

komunikacji pomiędzy nimi. Impuls powstania tego typu zrzeszającego podmiotu powinien wyjść od samych zainteresowanych jego istnieniem organizacji, jednak istotne jest, by spotkał się on z aprobatą oraz otwartością na współpracę ze strony odpowiednich instytucji publicznych. Powstanie takiej „sieci organizacji”, opierającej się na regularnym kontakcie jej członków oraz posiadaniu odpowiedniej strony internetowej, zawierającej bazę danych - inicjatyw i programów z zakresu kształcenia obywatelskiego istniejących w Polsce i w UE cieszyłoby się, jak wynika z badań Instytutu Spraw Publicznych, zainteresowaniem praktyków z dziedziny. Istotne jest, by współpracujące ze sobą podmioty pozarządowe zostały przez administrację państwową uznane za **partnera do rozmów i wspólnych działań** w zakresie edukacji obywatelskiej oraz mogły liczyć na **konkretne wsparcie**.

W celu wzmocnienia skuteczności działań w obszarze edukacji obywatelskiej niezbędna jest szeroka współpraca wszystkich podmiotów zaangażowanych w kształcenie obywatelskie – od inicjatyw obywatelskich, poprzez większe organizacje pozarządowe po administrację państwową i media. Konieczne jest istnienie dialogu pomiędzy nimi, ale również wypracowanie konkretnych rozwiązań prawnych oraz zapewnienie wsparcia finansowego. Jednocześnie należy wypracować stabilne zasady działania w tej dziedzinie, przy poszanowaniu niezależności i organizacji pozarządowych..

dr Agnieszka Łada – doktor nauk politycznych, kierownik Programu Europejskiego/ analityk Instytutu Spraw Publicznych w Warszawie. Ukończyła nauki polityczne na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz – jako stypendystka Fundacji Konrada Adenauera – podyplomowe studia w zakresie psychologii organizacji w Dortmundzie. Autorka i współautorka książek, raportów i artykułów podejmujących problematykę niemiecką, temat prezydencji w Radzie UE oraz postłów do Parlamentu Europejskiego. Specjalizuje się także w zagadnieniu edukacji obywatelskiej oraz w prasoznawstwie.